

Zalkida Hadžibegović, Lamija Tanović
Jasminka Babić-Avdispahić, Mirjana Mavrak
Hašim Muminović, Amir Pušina, Azra Jajatović
Keith Doubt, Azra Jaganjac, Dubravka Šoljan

PRILOZI
ZA PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKU
PRAKSU NA UNIVERZITETU

Sarajevo, 2005.

Dr. Zalkida Hadžibegović,
prof. dr. Lamija Tanović, prof. dr. Jasminka Babić-Avdispahić, doc. dr. Mirjana Mavrak,
prof. dr. Hašim Muminović, mr. Amir Pušina, mr. Azra Jajatović, prof. dr. Azra Jaganjac,
prof. dr. Keith Doubt, prof. dr. Dubravka Šoljan

**PRILOZI ZA PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKU
PRAKSU NA UNIVERZITETU
(UNIVERZITET U TRANZICIJI, KNJIGA 1)**

Izdavač:	<i>DES, Sarajevo</i>
Štampa:	<i>DES, Sarajevo</i>
Za izdavača:	<i>Džemal Bašić</i>
Urednica:	<i>Dr. Zalkida Hadžibegović</i>
Recenzenti:	<i>Dr. Ismet Dizdarević Sanjin O. Kodrić</i>
Prijevod s engleskog i na engleski:	<i>Nađa Ćosić</i>
Lektor:	<i>Sanjin O. Kodrić</i>

Štampano u 600 primjeraka.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

378. 014. 3 (497.6) (082)

378. 011. 3 (497.6) (082)

378. 14. (497.6) (082)

**PRILOZI za pedagoško-andragošku praksu na
univerzitetu / Zalkida Hadžibegović . . . [et al .] .**

- Sarajevo : DES, 2005. – 146 str. : ilustr. ; 24

cm. – (Biblioteka Univerzitet u tranziciji ;

knj . 1)

Bibliografija i bilješke uz tekst

ISBN 9958-728-72-9

1. Hadžibegović, Zalkida

COBISS . BH - ID 14593798

**AMERICAN
COUNCILS**
FOR INTERNATIONAL EDUCATION
ACTR▲ACCELS

Knjiga Prilozi za pedagoško-andragošku praksu na univerzitetu rezultat je aktivnosti na projektu University College Teaching Guide, organiziranom u okviru djelatnosti Američkih vijeća za međunarodno obrazovanje (American Councils for International Education) te financiranom zahvaljujući Programu subvencioniranja lokalnih inicijativa (Local Initiative Grant Program) Vlade Sjedinjenih Američkih Država (State Department) za 2005. godinu.

Mišljenja i stavovi izneseni u ovoj publikaciji jesu mišljenja i stavovi autora pojedinačnih priloga, te se ni u kojem slučaju ne mogu smatrati zvaničnim stanovištima State Departmenta ili American Councilsa.

*

The book Appendices for University Pedagogic-Adult Education Practice emerged as a product of the activities within the project University College Teaching Guide, organized within the activities of the American Councils for International Education (ACTR/ACCELS), and funded by the Alumni Local Initiative Grant Program of the Bureau of Educational and Cultural Affairs (ECA) of the United States Department of State for 2005.

Any views and opinions presented in this publication are solely those of the authors of the individual Appendices and do not necessarily reflect those of the Department of State or the American Councils.

Predgovor

Tekstovi koji su pred Vama pripremljeni su, s jedne strane, kao materijali korišteni u prezentacijama i praktičnom radu radionice *Uspješna uloga asistenta u univerzitetnoj nastavi (Radionica za asistente)*, dok je, s druge strane, knjiga obogaćena i priložima koji proširuju i ilustriraju zastupljene teme. Radionica je održana u aprilu 2005. godine uz učešće jedne grupe asistenata Univerziteta u Sarajevu, i to u okvirima djelatnosti Američkih vijeća za međunarodno obrazovanje (*American Councils for International Education*), američke organizacije koja pomaže razvoj obrazovnih sistema na međunarodnoj razini, a sponzorirana je od Vlade Sjedinjenih Američkih Država (*State Department*). Osnovni cilj ove radionice, koja bi se trebala organizirati i na drugim bosanskohercegovačkim univerzitetima, bio je pritom pomoći asistentima koji se uvode u nastavnu visokoškolsku praksu da steknu potrebna znanja u pedagoško-andragoškom području. Posebno je značajno – smatrali smo – pružiti pomoć onim asistentima koji u toku školovanja nisu imali studijske predmete uz pomoć kojih bi se pripremili za svoj složeni radni zadatak, posao u nastavi i radu s odraslim (učenicima / studentima). Ova knjiga, koja predstavlja izbor tekstova iz pedagoško-andragoške problematike, zamišljena je, otud, kao vodič kroz materiju koja se treba obogaćivati i drugim tekstovima za koje se iskaže potreba u komunikaciji s polaznicima Radionice i na osnovi povratnih informacija dobivenih nakon predočavanja i primjene radioničkih materijala za svakodnevnu upotrebu u nastavi.

Pojedini prilozi u ovoj knjizi odnose se na tekstove koji imaju informativni karakter u vezi s implementacijom i našim sudjelovanjem u evropskom projektu integriranog visokoškolskog obrazovanja, prema idejama iz Bologne i komuniqueima donesenim u cilju ostvarenja Bolonjskog procesa. Dokumenti koji se trebaju implementirati obaveza su naše državne administracije i univerzitetskih administracija.

Pripremanje materijala i štampanje ove knjige omogućeno je zahvaljujući samostalnom projektu Zalkide Hadžibegović, koji je ostvaren uz podršku (*grant*) Vlade Sjedinjenih Američkih Država (*Local Initiative Grant Program*) kao dio aktivnosti svršenika američkih programa u vlastitoj sredini. U okvirima programa American Councilsa koji sponzorira Vlada Sjedinjenih Američkih Država pod nazivom Junior Faculty Development Program (JFDP), a koji je za bosanskohercegovačke kadrove u univerzitetnoj nastavi prvi put uveden u akademskoj 2003/04. godini, i realizira se već treću akademsku godinu, svršenicima programa imaju, naime, široke mogućnosti da realiziraju svoje ideje putem raznih projekata kao dio

postprogramskih aktivnosti. Treba istaknuti pritom da je *JFDP* program namijenjen univerzitetskom nastavnom kadru s ciljem da se pomogne razvoj i usavršavanje pojedinaca ne samo u uskom profesionalnom području nego i u području metodologije visokoškolske nastave te pedagoško-andragoške prakse, čime se omogućava i ostvarivanje njegove uspješne uloge u univerzitetnoj nastavi, a sve u saradnji s američkim kolegama.

Ova knjiga nastala je i kao izraz potrebe da se obrazovanju mladog nastavnog univerzitetskog kadra posveti dovoljno pažnje nužne za njegovo ostvarivanje složene uloge u nastavi na univerzitetima, koja se treba transformirati iz nastave u čijem je središtu bio sam nastavnik / edukator u obrazovanje i nastavu u čijem je središtu student. Svi subjekti u nastavi, a naročito oni koji podučavaju, imaju imperativnu zadaću da se pripreme i djeluju tako da osiguraju i zadovolje uvjete za uključenje u integrirani visokoškolski evropski prostor.

Izbor tekstova u ovoj knjizi prilagođen je potrebama da se kroz ovaj skroman pokušaj zadovolje tri osnovna uvjeta koja treba ispunjavati svaki edukator: da je obučen i uvježban za podučavanje, da razvija demokratiju u obrazovanju i primjenjuje postojeća sredstva moderne tehnologije i komunikacija te da obavlja svoje radne zadatke s osjećajem da je nastavništvo njegova vokacija.

Iskrena zahvalnost pripada, na kraju, svim autorima koji su dali svoj doprinos u pripremanju ove knjige, *American Councilsu* kao organizatoru, State Departmentu kao sponzoru, svim asistentima koji su podržali ovaj projekt, kao i recenzentima, koji su svojim savjetima omogućili da se radovi u ovom zborniku pojave u onoj formi koja može zadovoljiti potrebe za ovakvom vrstom tekstova namijenjenih mlađem nastavnom kadru u visokoškolskim organizacijama. Konačno, posebnu zahvalnost upućujemo gospodinu Sanjinu O. Kodriću, lektoru, koji je – osim ovim stručnim angažmanom – i u konceptualnom te strukturalnom smislu pomogao da ova knjiga bude korisna i praktična za pripremu mladih nastavnika i asistenata, kojih će, nadamo se, biti sve više u našem visokoškolskom obrazovnom sistemu.

Zalkida Hadžibegović
Sarajevo, decembar 2005.

Preface

This book contains materials used in presentations and practical work organized within a workshop called Successful Role of TA in Teaching (Workshop for Teaching Assistants). The Workshop was organized in April 2005 and was attended by a group of teaching assistants of the Sarajevo University, within the purview of the American Councils for International Education, an American organization assisting in the development of educational systems at the international level. The US Department of State sponsored the workshop. The main goal of the workshop, which is planned to take place at other BiH Universities, was to assist the Teaching Assistants who are just starting with their university teaching profession to acquire necessary knowledge in the pedagogical-adult education field. We considered that it is of particular importance to assist those Teaching Assistants who did not have these university subjects in their curriculums when they attended their respective universities, which would have enabled them to be prepared for such a complex task of teaching adults (students). On the other hand, the book has also been enriched with Appendices that give a broader insight and illustration of the subject-matter. The book, containing selection of texts from the pedagogical-adult education field, has been anticipated to be a kind of guide through this subject matter. However, the subject matter needs to be further elaborated by other texts as well. The workshop participants' needs and feedback information received after the presentations and application of the workshop material for everyday usage in the class will govern the further selection of texts in this book.

Particular Appendices in this book refer to informative materials regarding the implementation, our participation in the European project of integrated university education, in accordance with the ideas conceptualized in Bologna, and the Communiqués issued for the purpose of final implementation of the Bologna process. It is the obligation of our state and university administration to implement those documents.

This book emerged because of the need to dedicate significant attention within the education of a junior university staff necessary for realization of their complex role in the university classes, which needs to be transformed from the teacher-centered class into a student-centered class. All the actors in the class, and particularly those that educate, have an imperative task to be prepared and work in such a manner to insure and meet the requirements necessary for the inclusion into the integrated European university system.

The selection of texts in this book was governed by a humble attempt to realize three fundamental conditions that every educator must meet. Namely, each educator should: be educated and trained to teach, work on development of democracy within the educational system and apply the existing means of modern technology and communications, as well as perform his/her tasks with an inherent inclination to teaching as his/her choice of profession.

This book has been prepared and published thanks to an independent project led by Zalkida Hadžibegović, and sponsored by the US Department of State (Local Initiative Grant Program). The Project is realized by the alumni of the US grant programs, and as part of their activities in their own country. The American Councils' program, Junior Faculty Development Program (JFDP), sponsored by the US Department of State was for the first time introduced for the BiH university professors in the academic year 2003/04. This is already the third year of its existence. Within this program, the alumni have vast possibilities to realize their ideas through various projects being an integral part of the post program activities. It is worth mentioning that JFDP program is intended for the university staff and it aims to assist in the development and modernization of individuals not just in a narrow professional field but also in the methodology of the university teaching and pedagogical-adult education practice. That will enable the university staff to realize its successful role in the university classes, and all of that in cooperation with their US colleagues.

Special thanks goes to all the authors that gave their contribution in the preparation of this book, the American Councils as the organizer, the US Department of State as the sponsor, and all of the Teaching Assistants that supported this project. Special thanks also goes to the book reviewers whose advice made it possible that the materials contained herein are presented in a form which meets the needs for this type of texts that are intended for the junior university staff teaching at universities. Finally, special thanks goes to a language editor, Mr. Sanjin O. Kodriću, whose professional dedication and his conceptual and structural assistance contributed in making this book useful and practical for training of the junior professors and teaching assistants, which number, we hope, will be ever-increasing in our university education system.

*Zalkida Hadžibegović
Sarajevo, Decembar 2005.*

Uvod

Univerzalnost znanja i njegova trajna vrijednost najveći je uspjeh svake civilizacije i svakog pojedinca koji doprinese stvaranju novih znanja ili prenese znanje kao vrednotu življenja. Pojedinačna znanja svake individue nisu samo njegovo bogatstvo, nego su naslijeđena ili darovana bogatstva u procesu koji počinje i završava kada i sama individua u fizičkom, mentalnom i historijskom smislu. Podučavanje kao jedan od najsloženijih poslova i zadataka koji stoje pred pojedincem, grupom ili cijelom zajednicom zahtijeva složenu i odgovornu edukaciju i pripreme. Metodologija podučavanja nužno je različita u raznim područjima ljudskog djelovanja, a u procesu školovanja ima znanstveno utemeljenje i primjenjuje se na osnovu stečenih znanja i uvježbanih vještina. Praksa da se na univerzitetima obrazuju i kadrovi koji se pripremaju za posao da podučavaju različite starosne grupe, ali i grupe različitih potreba i osobenosti, u najvećoj mjeri odnosi se na obrazovanje stručnjaka za rad u nastavi za predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko i uopće preduniverzitetsko obrazovanje. Najmanje je aktivnosti i priprema za poslove podučavanja na univerzitetu i za potrebe edukacije odraslih u okvirima tzv. cjeloživotnog obrazovanja. Značaj potrebe za kvalitetnom pripremom i uvježbanošću kadra koji će raditi u univerzitetskom sistemu obrazovanja i obrazovanja za cijeli život ispoljava se u današnjem vremenu kao potreba s pojačanim intenzitetom i zahtijeva drugačiji odnos i pristup u stvaranju potencijala koji će moći odigrati ulogu koja se očekuje od njih u narednim godinama i desetljećima.

Učenje i podučavanje dvije su aktivnosti koje su komplementarne, uzajamno uvjetovane zajedničkim ciljem i zajedničkim smislom opstojnosti ljudi u svijetu u kojem žive, gradeći svijet za one koji dolaze. Podučavati, voditi nekoga putevima znanja, stvarajući mogućnosti izgrađivanja novih znanja, aktivnost je koja zrcali snagu i bogatstvo ne samo pojedinca nego i zajednice kojoj pojedinac pripada. Prenosjenje znanja kroz slučajne, povremene, neplanirane i spontane aktivnosti može povećati znanje, ali akumuliranje znanja, uz povećanje kvaliteta i kvantiteta, treba teći kroz proces podučavanja u nekim od vidova školovanja. Stvaranje uvjeta za gradnju kritičkog mišljenja, razvijanje sposobnosti za rješavanje problema i primjenu stečenih znanja u stvaranju novih kvaliteta najvažniji je cilj obrazovanja tokom preduniverzitetskog i univerzitetskog školovanja.

Univerzitet je skupina institucija u kojima se u raznim područjima obrazuju pojedinci koji znače za zajednicu kojoj pripadaju one potencijale koji vode ka napretku i razvoju te zajednice. Obrazovan i uvježban budući nastavni kadar jesu oni podučavatelji koji su sposobni prenijeti znanje tako